

ว่าด้วยระบบโลก

1.1 พลวัตของระบบทุนนิยมโลก

ในขณะที่มีการปฏิวัติฝรั่งเศส (ค.ศ. 1789—95) ได้ทำให้เกิดรูปของราชาธิปไตยรัฐธรรมนูญขึ้น การปฏิวัติอุตสาหกรรมก็ได้ให้สิ่งทีมากขึ้นไปอีก นั่นคือได้ก่อให้เกิดเทคนิควิทยาแบบทุนนิยมขึ้นมา

เทคนิควิทยาแบบทุนนิยมเป็นรูปแบบการผลิตที่ก้าวหน้าและทรงพลังภาพที่สุดเท่าที่มนุษย์เคยค้นพบมาทั้งหมด ประสิทธิภาพของมันทำให้โลกเล็กลงไปจนน่าใจ การศึกษากันระหว่างชุมชนที่เคยใช้เวลาหลายเดือนก็อาจเหลือเวลาเพียงสอง—สามวัน การผลิตอาหารในสายการผลิตใหญ่แบบทุนนิยมก็เพิ่มประสิทธิภาพนับทวีคูณเมื่อเทียบกับวิธีการแบบดั้งเดิม นวัตกรรมใหม่ ๆ ถูกคิดค้นขึ้นมาอย่างมิหยุดยั้งตลอดช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20

แต่นั่นก็เป็นเพียงภาพด้านหนึ่งของระบบทุนนิยมเท่านั้น ภัยพิบัติที่ว่าเมื่อทุนนิยมได้ถูกสถาปนาขึ้นเป็นระบบการผลิตหลักของโลก มันมิได้นำพาแต่สิ่งที่เรียกว่า “ความก้าวหน้า” มาสู่มนุษยชาติเท่านั้น หากมันได้นำพาสิ่งที่เรียกว่า “ความทุกข์ระทม” มาสู่มนุษย์ทั้งมวลอีกด้วย

นั่นคือมนุษย์กลุ่มหนึ่งได้ถูกลดค่าการเป็นมนุษย์ โดยการ “ถูกทำให้กลายเป็นวัตถุ” ที่อาจซื้อขายแลกเปลี่ยน ได้ด้วยระบบเงินตราสมัยใหม่

ณ บัดนี้กำลังแรงงานของมนุษย์ได้กลายเป็นปฏิปักษ์กับมนุษย์ผู้เป็นเจ้าของมัน กล่าวคือกำลังแรงงานได้ก่อให้เกิดสินค้าและผลกำไรจากสินค้า ซึ่งนอกจากผู้ใช้แรงงานกายจะมีได้มีส่วนเป็นเจ้าของสินค้าที่ตนทำการผลิตนั้นแล้ว พวกเขาจะต้อง “เผชิญหน้า” อย่างเป็นทางการกับสิ่งที่พวกเขาสร้างขึ้นอีกด้วย ในแง่ที่ว่าผลกำไรจะทำให้สภาพการถูกขูดรีด กดขี่ และเหยียดหยามที่มีต่อชนชั้นผู้ใช้แรงงานกายดำรงอยู่ได้ และเลวร้ายขึ้นทุกขณะ

ระบบทุนนิยมมิได้จำกัดขอบเขตอยู่ในแต่เพียงทวีปยุโรปและอเมริกาตอนเหนือเท่านั้น แต่ยังได้ส่งผลกระทบต่อชนไปถึงชุมชนอื่น ๆ ที่มีรูปทางสังคมอื่นที่มีไร่ทุนนิยมอีกด้วย เช่นชุมชนเผ่าในแอฟริกา ชุมชนไพร่กสิกรในเอเชีย เป็นต้น ทั้งนี้อาจจะโดยผ่านการที่บางชุมชนเคยเป็นอาณานิคมได้ปกครองมาก่อน หากไม่ก็อาจจะใช้ยุทธวิธีบีบบังคับทางการเมืองอื่น ๆ เพื่อให้การเก็บ

เกี่ยวผลประโยชน์เป็นไปอย่างชอบธรรมแบบยล
ขึ้น

อย่างไรก็ตาม เรา ไม่อาจเห็นด้วยได้ว่า
“การเป็นทุนนิยม” จะต้องอาศัยเอายุโรปเป็น
ศูนย์กลาง (Eurocentric) แห่งการเปลี่ยนแปลง
โดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในความหมาย
ที่ว่าถ้าชุมชนใด ไม่มีการติดต่อกับชาวยุโรปก็
“ไม่อาจ” และ “อาจไม่” เป็นทุนนิยมได้หตุ
ติดต่อกับชาวยุโรปแล้วจึงจะเป็นทุนนิยมได้ หตุ
ข้อสรุปอะไร ๆ เทือกนี้

เพราะเหตุที่สถานการณ์ที่เป็นจริงนั้นยุ่งยาก
และซับซ้อนกว่าการคิดเหมาเอาง่าย ๆ เช่นนั้น
ผู้เขียนมีความเห็นว่าการสะสมทุนและการชักแอ้ง
ทางชนชั้นของชุมชนโพรงกสิกรรมบางชุมชน (เช่น :
ญี่ปุ่น, เกาหลี, สยาม เป็นต้น) มีศักยภาพและมี
“ความพร้อมเพียง” อยู่โดยตัวของมันเองที่จะทำ
ให้กลายเป็นรัฐทุนนิยมในที่สุด (แม้ว่าจะกิน
เวลาเนิ่นนานออกไปบ้างก็ตามที)

ซึ่งถ้าหากจะกล่าวถึง “การมีส่วนร่วม” ของ
ชาวทุนนิยมจากตะวันตกแล้วละก็เราคงกล่าวได้
เพียงแต่ว่า ทุนนิยมจากภายนอกนั้นมีส่วน “เร่ง
ปฏิกิริยา” ให้ “การกลายเป็นทุนนิยม” ของรัฐ
อื่น ๆ สูงงมเร็วขึ้น มากกว่าที่จะเป็น “ส่วนทั้ง
หมด” ในการสถาปนาทุนนิยมขึ้นในรัฐเหล่านั้น

ทั้งนี้อาจจะมีข้อยกเว้นหรือลักษณะที่จะต้อง
นำมาพิจารณาอย่างละเอียดอ่อน ในกรณีของรัฐ
ชาติที่ถูกสถาปนาขึ้นอย่าง “ฉุกเฉินทุก” โดยมิได้
ผ่านกระบวนการของชุมชนแบบโพรงกสิกรรม แต่
เป็นการรวมชาติจากพื้นฐานของชุมชนแบบชนเผ่า
ตัวอย่างเช่นประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมชาวยุโรป
ในทวีปอาฟริกาเป็นอาทิ ซึ่งต้องพึ่งพาปัจจัยการ
“กลายเป็นทุนนิยม” จากภายนอกมากกว่ากรณี
ทั่วไป (แต่นั่นก็มิอาจอนุญาตให้เราละเลยการ
วิเคราะห์การชักแอ้งทางชนชั้นไปได้)

อย่างไรก็ตาม, ไม่ว่าเราจะมีข้อสรุปในราย
ละเอียดแตกต่างกันอย่างไร ระบบทุนนิยมก็ได้
เชื่อมร้อยชุมชนต่างๆ ที่เคยอยู่ “ต่างหาก” จาก
กันด้วยข้อจำกัดทางเทคนิควิทยา เข้ามาไว้ด้วยกัน
ในนามของ “ระบบทุนนิยมโลก” เรียบร้อยแล้ว

ท่ามกลางกระแสทุนนิยมโลกที่กำลังพัดแรง
ในช่วงทศวรรษแรก ๆ ของคริสต์ศตวรรษที่ 20
อำนาจรัฐโซเวียตได้แทงหน่ออ่อนขึ้นมาบนแผ่น
ดินของจักรวรรดิรัสเซีย และสถาปนารัฐสังค
นิยมแห่งแรกในโลกขึ้นมาเมื่อปี ค.ศ. 1917 ซึ่ง
หมายความว่าระบบทุนนิยมโลกที่กำลังเติบโตใหญ่ขึ้น
ทุกขณะนั้นมิได้เป็นฝ่ายกระทำแต่เพียงฝ่ายเดียวอีก
ต่อไป เพราะมันได้ให้กำเนิด (อย่างแท้จริง)
แก่ระบบทางสังคแบบสังคนิยมอันเป็นปรบักษ์
โดยตรงกับทุนนิยมขึ้นมาด้วย

1.2 แนวคิดในการมองระบบโลก และข้อวิจารณ์บางประการ

1.2.1 ทฤษฎีการพัฒนาไปสู่การทันสมัย (พัฒนา-ค้อยพัฒนา)* แนวคิดนี้ได้แบ่งโลกออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่ผ่านการ "พัฒนา" แล้วเรียกว่ากลุ่มประเทศพัฒนา กับส่วนที่ยังมิได้ผ่าน "การพัฒนา" เรียกว่ากลุ่มประเทศค้อยพัฒนา

ทฤษฎีของรอสโตว์ (W.W. Rostow : "Stages of Growth") ก็เหมือนจะเป็นทัศนะที่วนเวียนที่ซ้ำกัน "พัฒนาและค้อยพัฒนา" กล่าวคือเขาได้ศึกษาการค้อยพัฒนาของสังคมโดยอาศัยมิติทางเศรษฐศาสตร์และสรุปว่าสังคมโลกก็ควรจะตั้งอยู่ในขั้นคอนโคชันคอนหนึ่งบนแผนการพัฒนาต่อไปนี้ :

* ซิมอน โชแดก (Szymon Chodak) ได้จัดกลุ่มทางความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ห้าแนวทางคือ:

1. การพัฒนาสังคมเป็นไปตามทฤษฎีวิวัฒนาการ เช่น : มอร์แกน, มาร์กซ์, คอมันต์, สเปนเซอร์
2. การทำให้ประเทศกลายเป็นอุตสาหกรรม เช่น : เดอร์คไฮม, เบนดิคซ์, สเมลเซอร์
3. การพัฒนาในเชิงสำนักแบบใหม่ที่จะทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าไปได้ เช่น : เวเบอร์, แมคเคลแลน
4. การพัฒนาโดยเน้นการวางแผนเศรษฐกิจในระดับนโยบายแห่งรัฐ
5. การนำประเทศไปสู่การทันสมัย เช่น : เดวี, เบนดิคซ์, แอบเตอร์, ไฮเซนสแตคท์

มีข้อนำสังเกต (แต่ไม่มีน้ำหนัก) ในข้อที่ว่าที่มาของความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาข้างต้นล้วนมาจากนักสังคมศาสตร์ในประเทศที่ "พัฒนา" แล้วทั้งสิ้น

1. สังคมล่าสมัย
2. เงื่อนไขสำหรับการเข้าสู่การพัฒนา
3. การเริ่มพัฒนา
4. การรณรงค์เพื่อการอยู่ตัว
5. ยุคแห่งการกระจายการอุปโลกบริโลกอย่างทั่วถึง

วิธีคิดแนวนี้จะมีความเชื่อว่า การค้อยพัฒนาเป็นสิ่งที่มิอยู่แต่เค็ม ในสังคมที่ต้องการการพัฒนา จะต้องเริ่มจากทำลาย "เงื่อนไขเค็ม" อันล่าช้าของท้องถิ่นลง และท้ายที่สุดการพัฒนายังจะมีขึ้นได้จากการกระจายเทคนิควิทยา, เงินทุน, องค์การ, ค่านิยม, ความรู้ จากประเทศที่เจริญแล้วไปสู่ประเทศที่ล่าช้าเท่านั้น

ในปัจจุบันทฤษฎีการพัฒนาไปสู่การทันสมัยถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างเผ็ดร้อนและรุนแรงจากนักทฤษฎีการพึ่งพาและนักสังคมนิยม ในแง่ของความไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในโลกที่สาม และถากถางเอาความเข้ข่างฝ่ายค้านนี้แล้วอาจจะถือได้ว่าประคำสังที่เรียกกันว่า "การพัฒนา" นั้นย่อมมิใช่อื่นใดเลย นอกเสียจากการคอบทาลอดลงเพื่อที่จะซุกครีดโลกทรัพย์ ไปจากประชาชนในประเทศ "ค้อยพัฒนา" โดยที่รัฐบาลกลางของประเทศนั้น ๆ ู้เห็นเป็นใจและแถมยังต้องรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณต่อการช่วยเหลือของ "มหาмир" ที่เข้ามาครอบงำอีกโศกหนึ่งด้วย

อย่างไรก็ตาม โดยพื้นฐานแล้วทฤษฎีนี้ยังคงถือเป็นการคิดกระแสหลักสำหรับกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาในรัฐบาลของกลุ่มประเทศที่มีใช้สังคมนิยมอยู่แม้กระทั่งในหน่วยงาน ขององค์การสหประชาชาติอยู่เสมอมาจวบจนกระทั่งทุกวันนี้ !

1.2.2. ทฤษฎีการพึ่งพา แนวคิดนี้มองระบบทุนนิยมโลกเป็นแบบทวีตลักษณะ โดยมีฐานคิดว่ามีการสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมกันของชาติสองกลุ่มดำรงอยู่ : กลุ่มแรกเป็นค้ำกำหนดหลักก็คือประเทศทุนนิยมศูนย์กลางหตุาเมืองแม่, กลุ่มที่สองเป็นค้ำถูกระทำเรียกว่าประเทศทุนนิยมรอบนอก หตุาเมืองบริวาร

นักทฤษฎีสำนึกกันบางคน อาจจะจัดบางประเทศเข้าไประหว่างกลางเพื่อ “กั้นชน” ระหว่างเมืองแม่และเมืองบริวาร เรียกกันว่ากลุ่ม “กึ่งบริวาร” บ้าง, “จักรวรรดินิยมน้อย” บ้าง, “รัฐค้ำกลาง” บ้าง (เช่นอิมมานูเอล วอลล์เออร์สไตน์, มารีนี กัลดุง เป็นต้น)

ลักษณะเชิงประวัติศาสตร์วรรณะของแนวคิดนี้ เป็นการพยายามอย่างยิ่งของ “ชาวโลกที่สาม” ที่จะโต้ตอบแนวคิดกระแสหลัก (คือทฤษฎีการพัฒนาไปสู่การทันสมัย) ที่เคยอธิบายว่า ประเทศรอบนอกสุดทั้งหมดล้วนแต่ “ค้ำพัฒนา” และจะต้อง “พัฒนา” ให้เป็นไปอย่างประเทศศูนย์กลางหตุาประเทศพัฒนาแล้วเป็นอยู่เท่านั้น

องเคอร์ กุนเทอร์ แฟรงก์ นักทฤษฎีการพึ่งพาค้นสำคัญ ได้กล่าวแย้งการเห็นข้างต้นไว้อย่างคมคายว่า :

“...สภาพการค้ำพัฒนาย่อมมิใช่จุดกำเนิดหตุาเป็นข้อมติที่จะถือว่าเป็นขั้นตอนที่จะนำไปสู่การเป็นประเทศที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ในขณะที่ (เหนือของค้ำ) ประเทศที่ได้รับการพัฒนาในเวลานั้นก็ล้วนไม่เคยเป็นประเทศที่ค้ำพัฒนา แม้ว่าอาจจะเคยเป็นประเทศที่ไม่ได้พัฒนามาก่อนก็ตาม...”
[“Not underdevelop but maybe undevelop!”]

ทฤษฎีการพึ่งพาได้พัฒนาขึ้นมานับแต่ทศวรรษที่ 60 เป็นต้นมา ท่ามกลางการสัมพันธ์อันเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกากับกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา รูปธรรมที่สนับสนุนแนวคิดนี้จึงมาจากย่านลาตินอเมริกาเป็นส่วนใหญ่ และในเวลานั้นนักทฤษฎีการพึ่งพากับสาณาศาสตร์ต่างก็มีความมุ่งมาดปรารถนาที่จะขยายอำนาจอธิบายของทฤษฎีไปสู่รอบเขตทั่วโลก ซึ่งพวกเขาได้ปะทะกับปัญหาค้นการ ทั้งในแง่ของ “การไม่สอดคล้อง” กันระหว่างรูปธรรมข้างต้นกับทฤษฎี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อวิจารณ์อันตรงพล้งจากชาวลัทธิมาร์กซ์ ในประเด็นที่ว่า :

— คุณเอาการขัดแย้งทางชนชั้นในความหมายที่แท้จริงไปวางไว้เสียที่ไหน ?

— “โลกสังคมนิยม” อยู่ส่วนใดของการวิเคราะห์ ?

— จริงละหตุาที่การเคลื่อนไหวทุกอย่างต้อง “ขึ้นค้ำอย่างสิ้นเชิง” กับเมืองแม่ ?

— คุณใช้ศัพท์ “ข้ำ” กันจนเกว้อ แต่คุณตระหนักในความหมายของมันจริงหตุา ?

— คุณ (บางคน) กล่าวว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมนิยม แต่เราไม่เห็นว่าคุณจะแสดงยุทธวิธีที่จะเป็นไปได้อย่างไร

ว ล ๖

(แฮ็ !...ชะรอยว่าสิ่งที่หมายมั่นปั้นมือของนักทฤษฎีการพึ่งพาจะต้องกลายเป็นหมันไปเสียแล้วละกระมัง !)

สำหรับในเมืองไทย ได้มีร่องรอยการใช้ทฤษฎีการพึ่งพาอธิบายลักษณะสังคมไทยปรากฏอยู่ในงานเขียนจำนวนไม่น้อย เช่นงานเขียนของ

“สำนักจักรทฤษฎี นาสเตลา” “สำนักนิต้า” และ นักเขียนอิสระจำนวนหนึ่ง ซึ่งนับวันก็จะแยกห่างจาก (...จากเดิมที่ห่างอยู่แล้ว) มรรควิธี วิเคราะห์ แนวมาร์กซ์ออกไปทุกขณะจิต

ท่ามกลางระส่ำระสาย...มีนักสังคมนิยมชาวไทยผู้หนึ่งกล่าวไว้อย่างน่าพิราณาว่า :

“...ทฤษฎีการทิ้งพาทาจะเสนอสิ่งแปลก ๆ ที่น่าทึ่งกัน แต่สำหรับนักปฏิวัติสังคมนิยมแบบ มาร์กซ์ที่ใช้ทฤษฎีการขัดแย้งทางชนชั้นและทฤษฎี จักรวรรดินิยมในการอธิบายโลกแล้ว ทฤษฎีการทิ้งพาทาก็จะมีความหมายไม่มากไปกว่าหรือน้อยไป กว่าอาการ ‘เรอ’ เพราะปรัชญาไม่ย่อยของนัก สตาวินนิยมนักกลุ่มหนึ่ง...ก็ทำนั่นเอง...”

1.2.3 ทฤษฎีสองค่าย ทฤษฎีนี้มีลักษณะ ทางประวัติศาสตร์ผูกติดอยู่กับการเป็นไปของลัทธิ มาร์กซ์อย่างแยกไม่ออก โดยเฉพาะกับประเด็น ดังต่อไปนี้ :

1. ทฤษฎีจักรวรรดินิยม
2. การสถาปนาอำนาจรัฐสังคมนิยมแบบ โซเวียตเมื่อปี ค.ศ. 1917
3. ความกึก “สองค่าย”

ประเด็นแรก วิ.โอ. เลนิน นักปฏิวัติสังคมนิยมแบบมาร์กซ์ชาวรัสเซีย ได้ข้ามจากอำนาจอธิบายเรื่องระบบทุนนิยมของคาร์ล มาร์กซ์ กับ เฟรเดอริค เองเงิลส์ ไปอีกคำหนึ่งด้วยการเสนอ บทความชนาตาวชื่อว่า “จักรวรรดินิยม ขั้น ตอนสูงสุดแห่งทุนนิยม” เมื่อกลางปี ค.ศ. 1917 โดยเขาเห็นว่าจักรวรรดินิยมเป็นขั้น ตอนของทุนนิยมแบบผูกขาด มีคาธระขายการส่งออกเงินทุนไปยังประเทศต่างดั่ง คัจฉะแห่งกึ่งภัยอีกว่าค่าจ้าง

แรงงานและค่าเช่าที่ดินค่า ราคาวัตตุดิบถูกมาก จึงได้ผลกำไรมาก แต่นั่นเป็นการช่วยพัฒนาทุนนิยมในประเทศต่างดั่งเป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้น ซึ่งนัก ทฤษฎีการทิ้งพาทาบางคน (อย่าง บาราน และ แฟรงค์ เป็นต้น) ไม่เห็นด้วยในประเด็นนี้ กลับ เห็นว่าการถูกส่งเข้าซึ่งทุน กลับทำให้ประเทศต่าง ดั่งพัฒนา “การเป็นทุนนิยม” ได้รวดเร็ว.

อย่างไรก็ตาม, วิชา รัชชาวาทิ สรุป ลักษณะสำคัญ 5 ประการของจักรวรรดินิยม โดยอาศัยพันธุกรรมของเลนินไว้ในหนังสือ “เศรษฐ ศาสตร์เพื่อมวลชน” ได้ย่ำยรัดกุมไว้ดังนี้ :

1. การผลิตและการรวบรวมทุนจะอยู่ในมือ ของคนส่วนน้อยและก่อให้เกิดระบบผูกขาด
2. ทุนธนาคารและทุนอุตสาหกรรมแบบ ผูกขาดได้รวมตัวกันเข้าเป็นทุนการเงิน เกิดระบบ คลาธิปไตยทางการเงิน
3. เมื่อเทียบกับการส่งสินค้าออก การส่ง ทุนออกจะมีความสำคัญมากขึ้น
4. มีองค์กรผูกขาดระหว่างประเทศที่จะทำ การแบ่งปันตลาดโลก
5. จักรวรรดินิยมที่ยิ่งใหญ่จะแบ่งปันดิน แคนต่าง ๆ ในโลกกันอย่างหมดสิ้น

ประเด็นที่สอง การสถาปนาอำนาจรัฐ โซเวียตขึ้นมาทำให้โลกทุนนิยมต้องเสียกลยุทธ์ระบบโลกทั้งหมดมิได้มีแค่เพียงค่ายทุนนิยมอีกคือ ไป ค่ายสังคมนิยมได้โยนค้ำเองขึ้นมาบนเวทีแล้ว

ประเด็นสุดท้าย นั้นก็หมายถึงการเผชิญ หน้ากันระหว่าง “การเป็นทุนนิยม” กับ “คาธ เป็นสังคมนิยม” ซึ่ง เจ.วี. สตาลิน ได้ชี้ให้เห็น ไว้ในบทความ “สองค่าย” (ค.ศ. 1919) ว่า :

“โลกใบนี้ ได้แยกตัวออกเป็น สองค่ายอย่าง
แน่นหนา และอย่างมีอาชวาทลึกลงไป กล่าวคือ :
ค่ายของจักรวรรดินิยมกับค่ายของสังคมนิยม

ที่โน่น, ในค่ายของพวกเขา อันได้แก่ :
อเมริกา และบริเตน, ฝรั่งเศสและญี่ปุ่นกำลัง
พร้อมพร้อมไปด้วยทุน อารยยุโรปกรณี ลีวลือ
และนักบริหารอันทรงประสพการณ์

ที่นี่, ในค่ายของพวกเขา อันได้แก่ : ไซ-
เวียคอันอ่อนวัยและการปฏิวัติที่นับแต่จะเติบโต
ขึ้นของชนผู้ไร้สมบัติในหมู่ประเทศแถวยุโรปนั้น
กำลังปราศจากซึ่งทุน ปราศจากซึ่งลีวลือ และ
นักบริหารอันทรงประสพการณ์

คำว่า ในอีกด้านหนึ่งนั้นแล้ว (ที่นี่) กลับ
เต็มไปด้วยนักปลุกเร้าอันทรงประสพการณ์ ซึ่ง
สามารถเจาะทะลวงดวงใจของชาวชนคนงานด้วย
จิตใจแห่งการปลุกปลอบ.”

กล่าวโดยสรุป สารสำคัญของทฤษฎีสอง
ค่ายจึงเน้น การแบ่งกลุ่มประเทศที่เป็นสังคมนิยม
ออกจากกลุ่มประเทศที่เป็นทุนนิยม ทั้งเน้นเป็น
พิเศษต่อลัทธิขงเภาการเร้งรุกของจักรวรรดินิยม ซึ่ง
ข้อเค้นของทฤษฎีนี้ก็คือนั้น ได้ถูกนำไปวางยุทธ-
ศาสตร์และยุทธวิธีในการต่อสู้ทางสังคมอย่างเป็น
จริงอยู่ตลอดเวลา

แต่ด้วยความที่สถานการณ์ปัจจุบันมีความ
ซับซ้อนขึ้น และเหลือวิสัยที่วิธีการอธิบายแบบ
ข้างเดิมจะครอบคลุมได้หมด ทฤษฎีสองค่ายจึงพบ
กับข้อจำกัดและต้องถูกปรับแก้ต่ออยู่ตลอดเวลาตาม
สภาพการณ์ที่นำไปใช้ เช่น : กรณีรัฐสังคมนิยม
อินโดจีน, กรณีคิวบา, กรณีอัลบาเนีย เป็นชาติ

1.2.4 ทฤษฎีสองโลก เมื่อเดือนกุมภาพันธ์
ค.ศ. 1974 เหมาเจ๋อตุง ผู้นำแห่งรัฐสังคมนิยม
จีนได้กล่าวไว้ว่า :

“ข้าพเจ้าเห็นว่า สหรัฐอเมริกา, สหภาพ
โซเวียต เป็นโลกที่หนึ่ง พวกเป็นกลางได้แก่ ญี่ปุ่น
ทวีปยุโรป, แคนาดา เป็นโลกที่สอง พวกเรา
(จีน) เป็นโลกที่สาม”

และ

“โลกที่สามมีประชากรมาก ทวีปเอเชียแอก
เหนือจากญี่ปุ่นแล้วล้วนเป็นโลกที่สามทั้งนั้น ทั้ง
ทั้งทวีปอาฟริกาล้วนเป็นโลกที่สาม ลาคินอเมริกา
ก็เป็นโลกที่สาม”

ถ้าโครงแนวคิดเช่นนี้ ได้ก่อรูปขึ้นเป็น
ทฤษฎีสองโลกของรัฐบาลจีนในที่สุด และถือว่า
เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ
ของรัฐบาลจีน และได้ขยายปริมาณเขตออกเป็น
ยุทธศาสตร์โลก(ในความหมายของรัฐบาลจีน)อีก
ด้วย กล่าวคือสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต
ถูกถือว่าเป็นประเทศจักรวรรดินิยมที่รัฐบาลจีน
และชาวโลกที่สามจะต้องสามัคคีคัดค้าน โดยถือว่า
โลกที่สอง เช่น : ญี่ปุ่น, เยอรมัน, อังกฤษ,
ฝรั่งเศส ฯลฯ เป็นแนวร่วมที่สามัคคีได้ระดับหนึ่ง
เพื่อคัดค้านโลกที่หนึ่ง ซึ่งนั่นก็ย่อมขึ้นอยู่กับสัดส่วน
“ความเป็นมิตร” ที่ประเทศเหล่านั้นมีต่อโลก
ที่สามด้วย

ทฤษฎีสองโลกสะท้อนให้เห็นอะไร ? ---
อย่างน้อยที่สุดมัน ได้สะท้อนให้เห็นสองประการ
คือ :

1. เกณฑ์ในการแบ่งมิได้อยู่ที่โลกสังคมนิยมกับโลกทุนนิยมอีกต่อไป แต่เปลี่ยนย้ายไปอยู่ที่ขนาดของ“พลังการผลิต” และ “อำนาจทางการเมือง” ตามการเข้าใจของรัฐบาลจีน

2. แต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้น มันได้สะท้อนให้เห็นว่าการก่อตัวทางทฤษฎีมีนัยยะสำคัญในการปฏิวัติรัฐโซเวียต และรวมไปถึงทฤษฎีสองค่ายแบบเติมค้ำยัน.

ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ?—ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะประเด็นเหล่านี้กล่าวคือ : การขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์จีนกับโซเวียตที่สั่งสมมาตั้งแต่ในสมัยสงครามปฏิวัติอย่างเช่น ยุทธวิธีลุกฮือขึ้นในเมืองที่เคยใช้ได้ผลในการปฏิวัติของโซเวียต กลับประสบกับข้อจำกัดในจีน (จนกระทั่งถูกกักมิดึงล้อมปราบอย่างทารุณ และสถานการณ์บังคับให้ พคจ. ต้องย้ายฐานทำการไปอยู่ในเขตชนบทอันเป็นที่มาของยุทธวิธี “ชนบทล้อมเมือง” ซึ่งคิดค้นมาโดยพคจ. เอง) กับปัญหาอื่น ๆ หลังการปฏิวัติจีน เช่น : การขอกู้เงินจากโซเวียต, กรณีเกาหลีเหนือ, กรณีเงินรุกรานอินเดียน, กรณีพิพาทเรื่องพรมแดนจีน-โซเวียต, กรณีเอ็ดบาเนีย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม, ด้วยเหตุที่ทฤษฎีสากลยังคงอยู่บนผลประโยชน์ทางชนชาติมากกว่าผลประโยชน์ทางชนชั้น ทำให้ผู้นำไปใช้ในการทำสงครามปลดแอกในโลกที่สาม มีความกระอักกระอ่วนใจมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเหมาเจ๋อ ดึงหมดยุคลง ทั้งรัฐบาลจีนยังมีท่าที “ยืนยัน” ต่อความถูกต้องของทฤษฎีนี้เรื่อยลงทุกขณะ...

ในวันนี้—ทฤษฎีสากลโลกก็ยังมีถูกยกเลิกไป และยังคงใช้กันอยู่ในหมู่นักสังคมนิยมบางกลุ่ม ด้วยความหวังว่าสักวันหนึ่งมันคงถูกพิสูจน์ว่ามีคุณค่า(อีกครั้ง)

1.3 ว่าด้วยระบบโลกในทัศนะของผู้เขียน

หลังจากที่ได้อภิปรายเชิงวิจารณ์ถึงทัศนะต่าง ๆ เกี่ยวกับระบบโลกมาอย่างสังเขปยิ่งแล้วก็ได้มาถึงจุดที่เราจะต้องแสดงทัศนะที่เราคิดว่าควรจะเป็นและสอดคล้องกับสถานการณ์โลกในปัจจุบันนี้

ก่อนอื่น...การแสดงทัศนะนี้มีจุดประสงค์สองระดับคือ :

อย่างน้อยที่สุด : เพื่อให้เราได้รู้ถึงตำแหน่งที่ของประเทศไทยในระบบส่วนรวมทั้งหมดของโลก และนำไปสู่ความเข้าใจโครงสร้างทางชนชั้นที่ต่างจากกลุ่มรัฐกลุ่มอื่น

อย่างมากที่สุด : เพื่อที่จะเป็นกรอบการคิดในการเข้าใจการเคลื่อนไหวทางสังคมในขอบเขตทั่วโลก โดยเฉพาะในรูปของรัฐสมัยยุคปัจจุบัน ที่การเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มสังคมนิยมกับกลุ่มทุนนิยม และประเทศโลกที่สามกับประเทศย่านจักรวรรดินิยม นับวันมีแต่จะแหลมคมยิ่งขึ้นทุกขณะ

ทั้งนี้สิ่งที่จะเสนอต่อไปนี้ย่อมมิใช่สิ่งใหม่แต่อย่างใด เพราะล้วนตั้งอยู่บนการสังเคราะห์บางส่วนของข้อเสนอว่าด้วยระบบโลกที่เราอภิปรายกันมาบ้างแล้ว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเราได้ใช้ประโยชน์อย่างมากจากข้อเสนอแนะของ PIERRE-

JALEE ที่แสดงไว้ในหนังสือชื่อว่า “La Pillage du Tiers Monde” (“การปล้นสะดมโลกที่สาม”) พิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1965 โดยเราได้จัดลำดับและเพิ่มเติมข้อมูลบางส่วนเข้าไปใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของโลกปัจจุบัน (ค.ศ. 1984) กล่าวคือ :

1.3.1 กลุ่มทุนนิยม แบ่งออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่

ก. ย่านจักรวรรดินิยม ยุโรป (ยกเว้นสหภาพโซเวียต, กลุ่มประชาธิปไตยประชาชนยุโรป,* ยูโกสลาเวีย และอัลบาเนีย), สหรัฐอเมริกาและแคนาดา, ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์, ญี่ปุ่น, อิสราเอล

ข. โลกที่สาม ลาตินอเมริกา (ยกเว้นคิวบาและนิการากัว), แอฟริกาทั้งหมด เอเชีย (ยกเว้นประเทศสังคมนิยม, ญี่ปุ่น, และอิสราเอล), โอเชียเนีย (ยกเว้นออสเตรเลียและนิวซีแลนด์), ปาเลสไตน์

1.3.2 กลุ่มสังคมนิยม (หมายเฉพาะรัฐชาติที่ผ่านกระบวนการของลัทธิมาร์กซ์) สหภาพโซเวียต, กลุ่มประชาธิปไตยประชาชนยุโรป (รวมยูโกสลาเวีย และอัลบาเนีย), จีน, มองโกเลีย เกาหลีเหนือ, กลุ่มประเทศอินโดจีน (: เวียดนาม, ลาว, กัมพูชา), คิวบา, นิการากัว

ก.) เกณฑ์อันแรกสุดที่เราใช้แบ่งก็คือ “การเป็นทุนนิยม” กับ “การเป็นสังคมนิยม” ซึ่งลักษณะทางประวัติศาสตร์ รัฐทุนนิยมเป็นรูปรัฐ

*กลุ่มประชาธิปไตยประชาชนยุโรป ได้แก่ : เยอรมันตะวันออก, โปแลนด์, เชโกสโลวาเกีย, ฮังการี, รมานเนีย, บัลแกเรีย

ที่ “มาก่อนทางประวัติศาสตร์” จึงถูกจัดเป็นกลุ่มแรก รัฐสังคมนิยมเป็นรูปรัฐที่(ต้อง) “ตามมาทางประวัติศาสตร์” จึงถูกจัดเป็นกลุ่มถัดมา

และเนื่องด้วยการกลายเป็นทุนนิยมของแต่ละประเทศมีความไม่สม่ำเสมอและไม่เท่าเทียมกัน ไปตลอดระบบนับตั้งแต่มันได้ก่อเกิดขึ้น เราจึงใช้เกณฑ์นี้ในการแบ่งครั้งที่สองออกเป็นย่านที่มีการกลายเป็นทุนนิยมระดับเข้มข้นและมีบทบาทเชิงรุกกลุ่มหนึ่ง กับกลุ่มประเทศทุนนิยมโลกที่สามที่มีลักษณะการเป็นทุนนิยมแตกต่างออกไปอีก

ข.) การวิเคราะห์ปัญหาการสัมพันธ์ระหว่างประเทศทุนนิยมนั้นจำต้องสังวรณไว้ว่า แต่ละประเทศหาใช่องค์เอกภาพเดียวกันแต่อย่างใด เพราะการดำรงอยู่ทางชนชั้นยังมีโดยเหนียวแน่น ดังนั้นจึงต้องจำแนกออกให้แจ่มชัดว่าชนชั้นโคของรัฐชาติใด มีสัมพันธ์ต่อชนชั้นโคของรัฐชาติใด โดยใช้กรอบคิดทางชนชั้นเข้าไปจับ

ด้วยเหตุข้างต้น การสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมกันระหว่างรัฐจักรวรรดินิยมกับรัฐโลกที่สาม จึงมิใช่ทั้งรัฐต่อทั้งรัฐ แต่หมายจำเพาะชนชั้นบนของรัฐจักรวรรดินิยม สัมกับกับ ชนชั้นบนของรัฐโลกที่สาม ทำให้การชุกชุม, กกดขี่, เทียดหลาย ชนชั้นล่างของโลกที่สาม.

ทำที่ที่ถูกคองของผองเรา—มวลชนชั้นล่างของชาวโลกที่สามก็คือ : จักต้องสามัคคีกันจัดตั้งทางชนชั้น เพื่อสับประยุทนาการกับชนชั้นบนของคนเป็นค้ำหลัก และยื่นหยัดกักกันชนชั้นบนของรัฐจักรวรรดินิยม โดยแยกออกต่างจากมวลชนชั้นล่างในรัฐจักรวรรดินิยม—พันธมิตรตลอดกาล ที่

ล้วนจำต้องตกอยู่ในห้วงชะตากรรมเดียวกัน

กัวยกรอบวิธีและท่วงทำนองการปฏิบัติอันถูกต้องยิ่งขึ้นเท่านั้น จึงทำให้เรา—นักสังคมนิยมแบบมูลวัต (Radical Socialist) แยกตนเองออกไต่ต่างจาก นักสังคมนิยมสังเคราะห์, นักพัฒนา, นักปลดปล่อยแนวพุทธ, นักทฤษฎีพึ่งพา, นักมาร์กซ์-วิทยา ทฤษฎีแม่กระทั่ง (/และที่สำคัญก็คือ) นักสังคมนิยมกำมะลอ ที่มีอยู่เกลื่อนกลาดเวลานี้

ก.) จากการเข้าใจเอาเองว่ารัฐชาติทั้งรัฐคือองค์เอกภาพเดียวกันและรัฐชาติหนึ่งขึ้นอยู่กับอีกชาติหนึ่งนั้น คุณเหมือนว่า พวกนัก (วิชาการและนัก) ปฏิวัติที่หลงใหลได้ปลื้มกับทฤษฎีการพึ่งพา จะเป็นตัวอย่างอันดีเลิศที่จะชี้ให้เห็นการไร้ความเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ — ยุทธวิธี ในการต่อสู้ทางชนชั้น พวกนี้จะเน้นสิ่งที่เรียกกันว่า “ตัวกำหนดจากภายนอก”, คุณเบาการขัดแย้งทางชนชั้น, หมายเหมิน การสะสมทุนภายในรัฐ ทำให้ที่สุดแห่งการนำทฤษฎีไปปฏิบัติย่อมได้แก่การก่อให้เกิดสงครามชนชาติระหว่างรัฐโลกที่สาม(อาจจะรวมเหตุไม่รวมชนชั้นบนด้วยก็เถอะ)กับรัฐจักรวรรดินิยมมากกว่าการก่อให้เกิดการทำสงครามชนชั้นภายใต้การกระหน่ำถึงเงื่อนไขการเป็นรัฐชาติในระบบโลกส่วนทั้งหมด

ง.) สำหรับกรณีประเทศไทย ถูกจัดไว้ในส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลกที่สาม ซึ่งมีการสัมพันธ์เชิงเสียเปรียบกับประเทศย่านจักรวรรดินิยม

ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะมีการเป็นมาทางประวัติศาสตร์แตกต่างจากประเทศย่านจักรวรรดินิยมในแง่ของเทคนิควิทยาการผลิตแบบท้องถิ่นมีประสิทธิภาพต่ำกว่าเทคนิควิทยาการแบบทุนนิยมซึ่งได้เกิดขึ้นแล้วในโลกตะวันตก ทำให้การขัดแย้งทางชนชั้นและการสะสมทุนของสยาม ไม่มีความเฉียบพลันเพียงพอที่จะสถาปนาระบบทุนนิยมทั้งหมดด้วยตัวเอง ในขณะที่ประเทศทุนนิยมรุ่นแรกได้พัฒนาประสิทธิภาพมาจนถึงขั้นรุกและมันได้ค้ำต่อเชื่อมกับระบบทำการภายในแบบเดิมของสังคมนิยมสยามแล้ว

จากตรงนี้เองที่มีส่วนทำให้รูปโครงสร้างทางชนชั้นของประเทศไทยปัจจุบัน “บิกอง” จนกลายเป็นแบบทุนนิยมโลกที่สามในที่สุด.

เลน ลากูบอน

6 สิงหาคม 1984

อย่าลืมติดตามหาอ่าน

ปาจารย์สาร “ยุคใหม่”

ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน 2528

- รัฐไทยกับจักรวรรดินิยม
- สัมภาษณ์ ‘ธีรยุทธ บุญมี’
- ความคิดทางการเมืองไทย :
- จากธรรมราชาสู่ประชาธิปไตย
- ชาตินิยม : เชื้อแห่งความรุนแรง

๑๑๑

ราคาฉบับละ 25 บาท หาช้อได้ที่ไป